

4.7.2003

1439/4/03

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Neuvontalakimies Kristian Holman

**POLIISIVIRANOMAISTEN MENETTELY AJONEUVON
PYSÄYTTÄMISESSÄ JA TARKASTUKSESSA**

A arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa Riihimäen kihlakunnan poliisiviranomaisten menettelyä ajoneuvonsa pysäyttämiseen ja sen kunnan tarkastukseen liittyvässä asiassa. A katsoo muun muassa poliisin suorittaneen asiassa "laittoman kotietsinnän".

Kantelun johdosta on hankittu selvitystä Riihimäen kihlakunnan poliisilaitoksen vanhemmalta konstaapelilta B:ltä. Saatua selvitystä on päätöksen liitteenä.

A:n ajoneuvon pysäyttäneessä poliisipartiossa ollut B on tänne toimittamassaan selvityksessä kommentoinut kantelukirjoituksessa esitettyjä näkemyksiä. B:n selvityksessä todetaan, että poliisin A:n autoon kohdistamat valvontatoimenpiteet olivat seurausta havainnoista, joita A:n kuljettamasta ajoneuvosta tehtiin ennen ja jälkeen ajoneuvon pysäyttämisen.

Omana kannanottorani ilmoitan seuraavan.

Saatua selvitystä ei anna aiheuttaa epäilyä poliisin A:n auton kuntoon kohdistaman tarkastuksen perusteita tai asianmukaisuutta. Tässä yhteydessä poliisi on ollut myös velvollinen arvioimaan kuljettajan ajokuntoon vaikuttavia seikkoja siinä määrin kuin tehdyt havainnot antoivat siihen perusteen. Saatua selvitystä viittaa kuitenkin siihen, että A:n auton sisätilojen ja erityisesti sen tavarasäilön tarkastamisessa on tehty autoon kohdistuvaan kotietsintään rinnastettavia toimenpiteitä. Mielestäni ainakin poliisin auton tavaratilassa olleisiin A:n matkatavaroihin kohdistamat toimenpiteet ovat ulottuvuudeltaan vastanneet pakkokeinolaista 5 luvun tarkoittamaa kotietsintää. Näyttää siltä, että A on ollut suostuvainen auton tutkimiseen näinkin tarkasti. Totean kuitenkin, että sinänsä sillä seikalla, kuinka myönteisesti A on suhtautunut poliisin hänen autoonsa kohdistamiin toimenpiteisiin, ei ole merkitystä kotietsinnän edellytysten olemassaolon välttämättömyydelle.

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, saadaan mainitun luvun 1 §:n mukaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Vaikka onkin mahdollista, että poliisille on tässä tapauksessa voinut syntyä perusteltu käsitys pakkokeinolaisissa todettujen kotietsinnän edellytyksien olemassaolosta, B:ltä saatu selvitys antaa kuitenkin viitteitä siitä, että poliisipartio ei ole mieltänyt toimintaansa pakkokeinolain tarkoittamaksi kotietsinnäksi vaan pikemminkin liikennevalvonnallisiksi toimenpiteiksi. Toimenpiteestä ei ole esimerkiksi pidetty pöytäkirjaa sillä tavoin kuin pakkokeinolain 5 luvun 7 § edellyttää. Toimintaa näyttää enneminkin ohjanneen A:n myötämielinen suhtautuminen toimenpiteisiin kuin asianmukainen pakkokeinokynnyksen ylittymisen toteaminen. Tosin tapahtumainkulusta saatu kuvaus on jossakin määrin epätarkka. Muistutan kuitenkin siitä, että poliisiin tulee suhtautua hyvin varovaisesti ja pidättyväisesti pakkokeinovaltuuksia edellyttävien toimenpiteiden käyttämiseen ilman pakkokeinovaltuuksien asianmukaista toteamista, vaikka toimenpiteen kohteena oleva näyttäisi täysin hyväksyvän toimenpiteen.

Suostumuksesta pakkokeinoasioissa ei ole säännöksiä. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että suostumus on pidättämistä ja matkustuskieltoa lievempien pakkokeinojen ollessa kysymyksessä katsottava sinänsä lainvastaisenkin pakkokeinon oikeuttavaksi perusteeksi. Näin olisi erityisesti silloin, kun epäilty itse haluaa puhdistautua epäilyksistä. Ollakseen pätevä suostumuksen on oltava paitsi vapaaehtoinen, myös annettu olosuhteissa, joissa suostuja on selvillä siitä, ettei hänellä ole laillista velvollisuutta alistua toimenpiteeseen (Helminen - Lehtola - Virolainen: Esitutkinta ja pakkokeinot s. 524-527).

Itse katson, että suostumukseen pakkokeinon oikeuttamisperusteena on suhtauduttava hyvin varauksellisesti. Tavallinen kansalainen voi helposti kokea poliisimiehen kysymykset kehotukseksi tai käskyksi, josta ei ole juurikaan mahdollisuutta kieltäytyä. Poliisimiehen ei mielestäni tulisikaan itse ottaa esille mahdollisuutta pakkokeinon käyttämiseen kohteen suostumuksella, vaan hänen tulisi tyytyä arvioimaan, ovatko lain säätämät edellytykset pakkokeinon käytölle täytyneet vai eivät, jos pakkokeinon käyttöä harkitaan. Jos kuitenkin toimenpiteen kohde itse esimerkiksi kotietsintää haluaa, tulisi hänelle aina selvittää, että hänellä on oikeus ilman haitallisia seuraamuksia myös kieltäytyä siitä.

Tilanteen tulkinnanvaraisuudesta johtuen pidän riittävänä, että saatan käsitykseni kotietsinnän toimittamisen edellytyksistä sekä siinä noudatettavasta menettelystä vastaisen varalle Riihimäen kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon.

Muilta osin A:n kirjoitus ei anna minulle aihetta toimenpiteisiin.